

HET BROEDERSCHAP VAN DEN GEKRUYSTEN JESUS TE LICHTERVELDE

Filip Lampaert

In de zeventiende en de achttiende eeuw wenste de kerk zeer duidelijk het christelijk leven te stimuleren door de oprichting van broederschappen. Een broederschap (confrérie, confraternitas) was een louter godsdienstige vereniging die open stond voor alle katholieke gelovigen, ongeacht hun professionele of maatschappelijke hoedanigheid. Zij was toegewijd aan de Heilige Drievuldigheid of aan één van de goddelijke personen, aan Onze-Lieve-Vrouw, aan een bepaalde heilige, een sacrament, een relikwie, een kristelijk mysterie, een kerkelijke feestdag of een bepaald godvruchtig werk. Zij diende bovendien canonic ingesteld te zijn in een kerk, een kapel of een openbaar bedehuis. De vereniging van de persoon of de andere hoedanigheid waaraan ze was toegewijd, kwam eigenlijk maar op de tweede plaats. Het hoofddoel was een intensivering van de godsdienstbeleving bewerkstelligen, waarbij zowel het eigen zieleheil als de bevordering van de publieke eredienst werden beoogd¹. Gelovigen die een grotere godsvrucht dan de doorsneekerkganger aan de dag legden, konden derhalve terecht bij deze broederschappen.

Het broederschapswezen dat -vooral in de steden- een eerste bloei kende tijdens de late middeleeuwen, kende in de Zuidelijke Nederlanden tijdens de tweede helft van de zeventiende en de eerste helft van de achttiende eeuw een tweede bloei.

In de dekenij Torhout (16 parochies), waartoe Lichtervelde toen behoorde, was er in 1640 nog geen enkel broederschap actief. In 1651 bestonden er reeds vijf en in 1685 was het aantal confrérieën reeds aangegroeid tot elf². Tussen 1778 en 1781 stelde de deken van Torhout bij de bezoeken aan zijn parochies vast dat er in elke parochie minstens één broederschap actief was³.

Te Lichtervelde werd in 1688 het "Broederschap van den gekruysten Jesus" ingesteld. Over de ontstaansgeschiedenis van dit broederschap, de reële invloed ervan op het religieuze leven te Lichtervelde, het aantal leden en de evolutie van het ledenaantal tasten we volledig in het duister. Behalve een devotieboekje⁴, gedrukt tussen 1764 en 1786⁵ bij de

¹ H. DEFOORT, De broederschappen in de Kortrijkse Sint-Maartenskerk tijdens de 17de en 18de eeuw, De Leiegouw, jg XXVIII, afl. 1-2 juni 1986, p. 10.

² B. VANDENBUSSCHE, De volksdevoties (Het bisdom Brugge van 1559 tot het einde van de 17de eeuw; de contrareformatie; Hoofdstuk III, De lekengemeenschap) in: Het bisdom Brugge (1559-1984). Bisschoppen, priesters en gelovigen, Brugge, West-Vlaams Verbond van Kringen voor Heemkunde, 1984.

³ M. THERRY, De volksdevoties (Het bisdom Brugge tijdens de 18de eeuw: een hoogtepunt van de crisis; Hoofdstuk III, De lekengemeenschap) in: Het bisdom Brugge (1559-1984). Bisschoppen, priesters en gelovigen, Brugge, West-Vlaams Verbond van Kringen voor Heemkunde, 1984.

⁴ Eén exemplaar van het devotieboekje van het broederschap is bewaard in de Plaatselijke Openbare Bibliotheek van Kortrijk, Fonds Goethals-Vercruyse, nr. 1571.

⁵ De Brugse drukker Cornelis de Moor was actief van 1764 tot 1792 (A. VISART DE BOCHARME, Recherches sur les imprimeurs brugeois, Bruges, Desclée De Brouwer, 1928, p. 61). Het boekje is wellicht gedrukt vóór 1786. Door een edict van Jozef II werden in 1786 alle broederschappen opgeheven.

Brugse drukker Cornelis de Moor, zijn er immers geen bronnen bewaard met betrekking tot dit broederschap.

Wellicht lag het initiatief tot het oprichten van dit broederschap bij de toenmalige pastoor van Lichtervelde, Joannes Verslype⁶, en is het devotieboekje door hem geschreven.

Het bewaarde devotieboekje informeert ons vooral over het spirituele aspect van het broederschap. Naast de aflaten die de leden van het broederschap konden verkrijgen, bevat het heel wat religieuze raadgevingen. Een beknopt overzicht van de inhoud:

I Capittel: Wat leden dat een ider tot het Broederschap van den Gekruysten Jesus, ofte tot het neerstig overpeyzen van zyn bitter Lyden, en Dood verwekken moet (p. 3 - 8 van het boekje)

Eerste reden: Om dat het Lyden Christi het voorbeeld is, daer wy naer leven

Tweede reden: Om dat er menigvuldige vrugt uyt deze devotie ons voorts komt

Derde reden: Om dat de Dankbaerheyd zulks vereyst

II Capittel: Op wat maniere men het Lyden Christi Godvrugtelyk overpeyzen zal, en de Statien bezoeken (p. 8 - 17 van het boekje)

Litanie tot den gekruysten Jesus (p. 17 - 20 van het boekje)

III Capittel: Privilegien en Aflaeten gejoint aan het Broederschap van den Gekruysten Jesus (p. 21 - 23 van het boekje)

Het passiegebeuren staat duidelijk centraal in de religieuze beleving die het devotieboekje voorschrijft. Het gebruik om tijdens de kruiswegstaties het lijden van Christus te overpeinzen, een gebruik dat een eerste opbloei kende in de loop van de zeventiende eeuw, komt uitgebreid aan bod in het boekje. Uit het boekje blijkt dat de toen in de kerk van Lichtervelde opgehangen kruisweg slechts uit zeven staties bestond:

- 1. De benauwtheyd ons Zaligmaekers in het Hofken van Getsemani*
- 2. De versmaetheyd die Jesus aengedaen is in het huys van Cayphos*

⁶ Joannes Verslype werd geboren op 06/05/1656 in Ieper. Na het behalen van de graad van licentiaat in de theologie in 1862 werd hij achtereenvolgens pastoor van Varsenare (1682-'83) en Lichtervelde (1683-1698). Daarna was hij gedurende enkele maanden plebaan van Sint-Goedele in Brussel. Van begin 1699 tot 1715 was hij deken van Kortrijk en pastoor van de Sint-Maartensparochie aldaar. In 1715 verwierf hij het canonicat van het Sint-Donaaskapittel te Brugge. In Brugge kreeg Verslype nog verscheidene belangrijke en eervolle functies, waaronder die van aartsdiaken, toevertrouwd. Hij overleed op 09/09/1735 te Brugge. (H. STORME, *Huwelijksmoraal en lekenmentaliteit in de preken van Joannes Verslype (1656-1735)* in: *De Leiegouw*, jg. XXVIII, 1986, p. 373).

3. *De Geezelinghe Christi*
4. *De Crooninghe Christi*
5. *De Kruys-draeghinghe*
6. *De Kruyzinge*
7. *Het Kruys*

Op 08/04/1786 vaardigde keizer Jozef II een edict uit dat alle broederschappen in de Nederlanden afschafte en verving door één enkele confrérie, namelijk: "Confrerie de l'amour actif du Prochain" of "Broederschap van de werkzame Naastenliefde", die op elke parochie moest opgericht worden. De model statuten van deze nieuwe broederschap werden pas op 01/09/1789 uitgevaardigd. Via deze maatregel wenste Jozef II de broederschappen om te vormen tot één instelling die zich moest bekommeren om het lot van de minderbedeelden en moest ijveren om de jeugd tot werkzame en devote lieden op te leiden⁷. Wat Lichtervelde betreft, vonden we noch bronnen terug die erop wijzen dat het "Broederschap van den gekruysten Jesus" werd afgeschaft, noch bronnen waaruit blijkt dat een "Broederschap van de werkzame Naastenliefde" werd opgericht.

Evenmin zijn er bewijzen dat het "Broederschap van den gekruysten Jesus" in het geheim zijn activiteiten verderzette en na 1790 opnieuw zijn intrede deed in het parochiale leven.

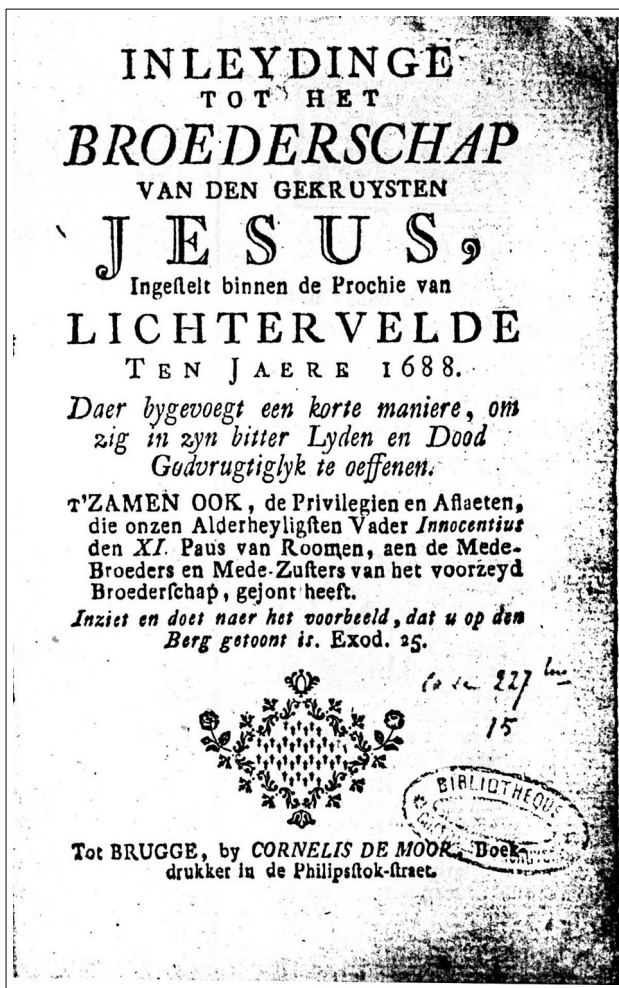
In 1858 duikt het "Broederschap van den gekruysten Jesus" weer op. De twaalfde maart van dat jaar werd de heroprichtingsakte door de toenmalige bisschop, Mgr. Joannes-Baptista Malou, ondertekend⁸.

"Vernomen hebbende dat het Broederschap van den gekruysten Jesus in de parochiekerk van Lichtervelde is ingerigt geweest, zoo dat wy ditzelfde Broederschap in dezelfde kerk onder dezelfde titel op nieuw Kanonickelyk instellen onder het bestier van den Eerw. pastor der voornoemde Kerke die de geloovigen in 't Broederschap aenveerdts en hunne namen opschrijft op daertoe bestemde boek, verklarende dat wy als leden van het vernieuwde Broederschap aenveerden al degenen die in het oude van dezelfde naem opgeschreven zijn geweest. De regels van 't Broederschap zullen binnen korten tijd goedgekeurd worden en de aflaten begrepen in 't boekken van 't Broederschap bladz. 21, 22, 23 mogen van nu af afgekondigd worden."

Noch van de goedgekeurde regels, noch van de werking van het heropgerichte broederschap vonden wij een spoor terug. Was de heroprichting een vrome wens van Mgr. Malou die weinig of geen bijval kende in Lichtervelde? En was dit de reden waarom Mgr. Malou in 1861 overging tot de stichting van het "Broederschap van de Heilige Margaretha", dat directer aansloot bij de belevingswereld van de Lichterveldse gelovigen? Feit is dat dit broederschap van bij de oprichting een groot succes kende en zich tot op heden wist te handhaven.

⁷ H. DEFOORT, o.c., p. 128-135.

⁸ Dank aan Georges Vandewalle, die mij een kopie van de heroprichtingsakte bezorgde.

(21)

des Oordeels t'uwer Regter. Hand mogen hooren : komt Gebenedyde, &c.

III. CAPITEL

Privilegien en Aflaeten gejoint aan het Broederschap van den Gekruysten JESUS

ONzen Alderheyligsten Vader den PAUS INNOCENTIUS den XI. om een yder tot dit Devoot Broederschap te verwekken heeft geweerdigt uyt de Trezoooren van Onze Moeder de H. Kerke te jonnen aan de Gebroeders en Gezusters van het zelve Broederschap, de navolgende Aflaeten :

1. *Vollen Aflaet* (dat is Vergiffenisse van alle Pynen die men hier, ofte in 't Vagevier moeten lyden voor zyn zonden) voor alle die in dit Broederschap komen op den dag als zy gebiegt hebbende, het *H. Sacrament des Altaars* ontfangen, eerst daer ingeschreven worden.

2. *Vollen Aflaet*, voor alle die in dit Broederschap geschreven zynde, in de ure hunder Dood te vooren gebiegt, en Ontfangen hebbende het *H. Sacrament des Altaars*, ofte (is't dat dit niet doen en kunnen) waeragtig leetwezen hebbende hunder Zonden, zullen met den monde, is't dat zy dat kunnen doen, of immers met'er herten Godvrugtelyk aenroepen den Zoeten Naem JESUS.

3. *Vollen Aflaet*, voor alle de gene die in dit Broederschap geschreven zynde, ook gebiegt en ontfangen hebbende het *H. Sacrament des Altaars*, zullen op den eersten Zondag van den Vasten van de eerste Vesperen tot den Zonnen ondergank van den Zondag alle jaeren zullen in de Parochiale Kerke van *Lichterveld* devotelyk bidden voor de Vereeniging der Chrif-

(22)

tene Princen, Uyttroeyinge der Ketteryen, &c.

4. Item verleent zyn Heylighedyd door een ander bezonder Bulle, *Vollen Aflaet*, aen alle de gene die Gebiegt en Gecommuniceert zynde, zullen de voorzeyde Parochiale Kerke bezoeken op den Goeden Vrydag, en bidden als vooren. En op alle de andere Vrydagen van den Vasten, aen al de gene die Gebiegt &c als vooren, *Zeven Jaeren Aflaet* en zoo veel *Quadragesenen*.

5. Item voor de gene die in dit Broederschap geschreven zynde, is't dat zy gebiegt en Gecommuniceert hebbende, bidden zullen als vooren in de voorzeyde Kerke, op den Feestdag van *Sinxen*, den Feestdag van het *H. Sacrament*, van *Alderheyligen*, en van de *Geboorste Christi*, *Zeven Jaeren Aflaet*, en zoo veel *Quadragesenen*.

6. Alle die in dit Broederschap geschreven zynde zullen tegenwoordig zyn in de Missen, Goddelyke Diensten, publyke ofte secrete Vergaderingen gehouden door de Broeders der zelve, ten opzichte om eenig Godvrugtig werk te doen welker reyzze verdienen 't *Sestig dagen Aflaet*.

7. Item verdienen den zelve *Aflaet* van 60. dagen, zoodikwils als zy doen eenige van de naervolgende goede werken :

1. Als zy eenige Arme Menschen ter herberge ontfangen.

2. Als zy peys maeken tusschen vyande, of bezorgen dat die gemaekt werde.

3. Als zy eenig dood Lichaem ter Kerkelyke begravenisse volgen.

4. Als zy het *H. Sacrament des Altaars* vergezelschappen in eenige Processien, of als 't tot zieken gedragen word: en (is't dat zy dat niet

(23)

doen en kunnen) als zy maer hoorende het teeken der klokke, lezen eenen *Pater noster* en *Ave Maria*.

5. Als zy voor de Zielen van de Overledene Broeders ofte Zuster van dit Broederschap lezen vyf *Pater noster* en vyf *Ave Maria*.

6. Als zy eenen Zondarigen Mensch ter regten weg der Zaligheyd brengen, ofte eenen onwetende leeren de Geboden Gods, en het gene de Zaligheyd aengaet.

7. Als zy de Statien Godvrugtelyk zullen bezoeken, ofte uyt het overpeyzen van het Lyden CHRISTI, verwekken een berouw over hun zonden.

8. Als zy eenig ander werk van Devotie of Charitate doen.

Tot meerder Eere ende Glorie van den Gekruysten JESUS.

Vidi J. F. de GRUYSE, S. T. L. Can. Lib. Censor.